

Alkotás a hétköznapokban

Lehetne azt mondanunk, hogy az amatőr alkotóművészet problémáit újra és újra tárgyalni felesleges, hisz annyit szoltunk már róla! Csakhogy százak és ezrek aktivitása bizonyítja, van még mit mondanunk, hisz oly sok kérdés merül fel ez ügyben nap, mint nap.

Az első ide vonatkozó, állandósult dilemma a művészet szerepe, helye és a minőségi mutatók által mindenáron besorolni vágyás szándéka hétköznapjainkban. Nos, erre mondjuk, hogy a nem hivatásos alkotóművészet gyakorlatilag egy eszköz, mely mindenféle társadalmi hiátusokra reflektál, emellett az emberi mivoltunkból fakadó problémák áthidalásához nyújthat segítséget. Ettől fogva inkább pszichológiai, mint fiziológiai jelleget ölt a folyamatban rejlő érték. A művészeti produktumok „sikeressége” csupán járulékos kérdés, ily módon egy kiállítás sem tükrözheti az amatőr művészetek érdemeit, mindössze láthatóvá teszi azokat. De hogy a közművelődés intézményrendszerei hogyan kapcsolódnak e folyamatba érdemes újra vázolni.

A kérdésre, hogy *Kik is az amatőr alkotók, mit csinálnak, és miért csinálják?* - sokféle válasz érkezik. Többek között az, hogy olyan művészek, akik nem végeztek el szakirányú felsőfokú képzést, így nem rendelkeznek művészdiplomával. Ez valós. Csakhogy rendkívül fontos megvizsgálunk, milyen folyamatok vezetnek az alkotáshoz. Tény, hogy közös jellemzőik között van, hogy nem tanultak intézményes művészet-oktatási rendszerben, spontán vagy műkedvelőként, önképzéssel folytatják képző- vagy iparművészeti tevékenységüket.

Véleményem és tapasztalataim szerint az alkotói magatartás vizsgálatai számos differenciálási lehetőséget nyújtanak. Ugyanis a nem hivatásos fogalom többféle megközelítéssel más-más motivációt és attitűdöt mutathat. Elsőként lássuk az „amatőr alkotót”, a műkedvelőt. Ők azok, akik szeretik a képzőművészetet, szabadidejükben festegetnek, de magányosan. Nem kapcsolódnak semmiféle csoporthoz, nincsenek igazán olyan visszacsatolások, melyek a szakmai tudást mélyíthetnék, formálhatnák, ezért egyirányú a folyamat. Másodikként említeném a naív alkotókat,

akik ösztöneik által vezérelve ragadnak ecsetet, vésőt vagy faragókést, és előképeik között kizárólag saját megélt élményeik, emlékképeik találhatóak. Sajátos, eredeti formanyelvű művészetük nem befolyásolható. Harmadikként az autodidakta alkotókat emelném ki. Ők is műkedvelők, de a tanulási vágyuk folytán figyelmük a szakmai ismeretek megszerzésére összpontosul. Külső értékforrások és szakértői vélemények alakítják művészeti tevékenységüket. Sok esetben alkotóközösségek tagjaivá válnak, ahol a szervezett tanulási folyamatok valamiféle minőségi munka keretein belül zajlanak. A közösségi létformákhoz köthetők nyilvános bemutatkozási lehetőségeik többsége is.

Az autodidakta alkotói magatartás jelenthet kiugrót az amatőr „létből”, de ez esetekben a szabályok is megváltoznak. Meg kell felelni azoknak az elvárásoknak és minőségi követelményeknek, melyet a kortárs művészet állít eléjük. Az úgynevezett magasművészet színterei a művészeti intézmények és vállalkozások, melyek meghatározott ismérvek szerint és célcsoportokkal működnek, melyben nincs helye a nem hivatásos alkotóknak.

Összegezve az alkotói hozzáállás és a művelődési formák nyújtotta kapcsolódási pontokat két jelentős megállapítást tehetünk: az alkotótevékenység irányulhat a művészeti ismeretek mind alaposabb elsajátítására és helyes alkalmazására, ismeretszerzésre, értékteremtésre, önkifejezésre és/vagy az alkotótevékenység rekreációs, mentálhigiénés vagy szociális motivációk által való művelésére. E-célok között nem mérvadó a nyilvános megmutatkozás lehetősége.

Visszatérve a közművelődés szerepéhez a nem-hivatásos alkotóművészetek területén, fontos kiemelnünk, hogy melyek azok a kollektív és egyéni tevékenységek, melyek itt kaphatnak teret. Az alkotócsoportok szempontjából megkérdőjelezhetetlen a közművelődési intézményrendszer fontossága. Ezen túl pedig a tevékenység egyénre és a közösségre gyakorolt pozitív hatásait szükséges vizsgálni. Mint a bevezetőben is írtam, nem a produktum, hanem az emberben végbemenő folyamatok és annak közvetett hozadékai lényegesek számunkra.

Ha azt nézzük, hogy milyen szempontok szerint és hogyan osztható meg az amatőr művészek sokasága, látható hogy az életkori és nembéli sajátosságok is sokatmondó mutatókat adnak számunkra: az ötven év feletti-ek száma cc. alkotóink $\frac{3}{4}$ -e, nemek tekintetében a nők aránya cc. 85 %,

és elenyésző, kb. 5 % a fiatal felnőttek száma. A többséget vizsgálva figyelemmel kell lennünk az inaktív korról járó individuális igényekre, a családi állapot esetleges változásaira vagy akár komolyabb egészségügyi problémákra.

Ez alapján az alkotói cselekvés szükségleteit az alábbiak szerint csoportosíthatjuk: egyfajta közösségi tevékenység, ami az aktivitás fenntartására irányul; felnőttkori tanulási forma, ami a műveltség szélesítését szolgálja; és kreativitás igénye (önalkotás/önmegvalósítás) belső szükségletek szerint („aktív életszakasz” végén szociális vagy társadalmi helyzetből eredő ténykedés - nyugdíjas kor, özvegyesség, betegség stb.).

Ebből látható, hogy az alkotó tevékenység a szabadidő hasznos eltöltésére, értékteremtő vagy mentálhigiénés elfoglaltságra irányul, vagy lehet egészségügyi problémák következtében folytatott teendő (oldás, megerősítés, figyelemelterelés). Természetesen lehetnek átfedések is, az értékrend, esztétikai és műveltségi motivációk, a társadalmi integráció (társas kapcsolatok, együttes élmény, személyes feladat, közös alkotás, nyitottság, önismeret) és a lelki-folyamatokat pozitívan segítő cselekvés formájában.

Ezen okok által kimondható: az alkotás termékeny közege a közösségi művelődési forma. S miután a mindennapokban a művészet szerepe nem célként határozódik meg, művészeinket az alkotókörök, szakkörök rendszeres látogatóiként tartjuk számon, és nem feltétlenül aktív kiállítóként. Látható, hogy az érték nem feltétlenül a műben, hanem létrehozásának módjában érhető tetten, és kiemelendően fontos a közösségi tevékenység, az „együvé tartozás”, kisebb csoportokon belüli közösségi kapcsolatok megléte, fenntartása. Ehhez pedig elengedhetetlen a közművelődési intézmények háttérszerepe: működés, fenntartás, finanszírozás, módszertani segítségnyújtás és szakmai támogatás.

E sorok között szeretném áttekinteni művészeti értékrendszerünk szempontjait is, melyekkel a művelődés és a nem hivatásos alkotóművészet kapcsolatait alapozzuk meg. A kreativitásra serkentő okokat láthattuk szociális, társadalmi, pszichológiai érdekek alapján, azonban a vizuális szakmai megközelítésben mindenképp esztétikai érték-szempontok szerint kell vizsgálnunk. Jelentős kihívás számunkra, hogy a nyilvánosság szabadsága ma már széles teret enged az amatőr művészeteknek is, ahol sokszor alacsonyak a minőségi mutatók. Ehhez viszont nagyban

hozzájárult az is, hogy a vizuális kultúra oktatása és segítése háttérbe szorult, felerősödtek az „elüzletiesedett” *közízlést* kiszolgáló aktivitások, melyek támogatása nem képezheti munkánk részét. Ezért a szakma presztizsét illetően folyamatosan hangoztatnunk kell, hogy a művészet nem lehet öncélú, mert azzal értékét veszti, és ehhez a tanulási folyamatokat elősegítő módszerek és eszközök közvetítése elengedhetetlen. Ezen a ponton az amatőr és a dilettáns fogalmát is elő kell vennünk. Feladatunk, hogy azokat a művészet-szemléletben továbbra is határozottan elkülönítsük egymástól, nem engedve teret az értéktelennek és kontár műveknek, a minőséget kell érvényre segíteni művelődés színterein.

Erről az oldalról megközelítve a kérdéseket a nem hivatásos alkotók tevékenysége kapcsán további megállapításokat tehetünk: sokak nincsenek birtokában a képzőművészet objektív szabályainak, de tanulni szeretnének; sokan annak ellenére lépnek rendszeresen közönség elé műveikkel, hogy nem ismerik kellő választékban a képanyelvi kifejezés módjait; néhányan kiváló képeket alkotnak négy fal közé bújva, és csak titkon vagy ismerősök unszolására vállalnak egy-egy megmértetést, ahol az alkotó a közművelődési tevékenységek sorába bekapcsolódva már látóköri körünkbe kerülhet.

Így a közművelődési színterek mindenki számára fórumot nyújthatnak, ahol fejlődési lehetőséget biztosítanak képzésekkel, ismeretterjesztő rendezvényekkel, megerősítést, iránymutatást, megmértetést és objektív visszacsatolást adhatnak módszertani programokkal. Végül lényeges a nyilvánosság szerepe, a bemutatkozási alkalmak megteremtése.

Az eddig elmondottakhoz képest a kiállítások kérdéskörében felvetődik, hogy mi a mű, mint egyéni produktum szerepe az amatőr alkotók közösségi tevékenységében? Nyilvánvaló, hogy ki kell emelnünk a közönséggel való kapcsolat lehetőségét, amely teret ad az objektív és szubjektív véleményalkotásnak, reflexióknak, és nem utolsósorban az alkotó személyiség nyilvános megjelenését szolgálja, amikor az önkifejezés, véleményformálás, kommunikáció lép előtérbe.

Az alkotásról természetes módon többségünknek egy tárlaton látott kép, az ahhoz kapcsolódó élményeink és benyomásaink alapján kialakult és elraktározódott érzelmi kivetülés juthat eszünkbe. Itt az ideje, hogy

mindezek mögé nézve szélesebb szempontrendszer szerint vizsgáljuk vagy értékeljük a nem hivatásos alkotóművészetet.

ILLÉS GÁBOR
Debrecen
Norvégia, Runde-szigete – **Madárnézőben**